

Kargalar

"Susayan bir karga, yarısına kadar dolu olan bir sürahiye su içmek üzere yanaşmış. Karga, su içmek için başını sürahinin içine doğru uzatsa da, bir türlü suya erişememiş. Ama akıllı bir hayvan olduğu için de, hemen bir çözüm bulmuş. Çevreden topladığı çakıl taşlarını birer birer sürahinin içine atmış. Dibi  akıl taşlarıyla dolan sürahinin içindeki su yükselmiş ve karga rahatça suyunu içmiş." Bu bilinen Kızılderili  yk s , insanlara "karga gibi zeki ol" mesajını verir.  yk  gerçek midir, değil midir; kimse böyle bir deney yapmış mıdır, bilmiyoruz. Ancak, kargaların zeki canlılar oldukları kesin. Yalnızca zekalarıyla da kalmıyorlar. Aynı zamanda, oyuncu ve yaramazlar.

Kargaların, evrim sürecinde kuşlar arasında en ileri grup oldukları düşünülüyor. Bunu, doğadaki değişimlere ayak uydurmak ve yaşamlarını sürdürebilmek için sorunlara çeşitli çözümler

bulma gibi yetenekleriyle gösteriyorlar. İnsanlar, her zaman kargalarla yakın ilişkide bulunmuşlar. Bunun bir nedeni de, kargaların bu özellikleriyle insanların hayranlığını kazanmış olmaları. Nerede

olursak olalım, yakınımızda bu kuşlardan bir tür mutlaka vardır. Tarlada, kentte, ormanda ya da dağlarda, kargalar ailesinden bir ya da birkaç türe rastlarız. Onlara biraz daha dikkatli bakarsak ne kadar ilginç kuşlar olduğunu daha iyi anlarız.

Örneğin, Japonya'da şöyle bir olayla karşılaşabilirsiniz: Yayalar, bir trafik ışığında, yolun karşısına geçmek için bekliyorlar. Bir leş kargası da onlarla birlikte, yerde ya da yüksekçe bir yerde bekliyor. Otomobillere kırmızı ışık yanıyor ve yayalar karşıya geçmeye başlıyorlar. Bu sırada, karga da yola atlıyor ve bir ceviz bırakıyor. Otomobiller hareket ettikten sonra, karga yine yayalarla birlikte sabırlı bir şekilde otomobillere kırmızı ışığın yanmasını bekliyor. Eğer şanslıysa, bıraktığı ceviz eziliyor. Otomobiller tekrar durduğunda karga kırılan cevizi bir güzel yiyor. Ama ceviz kırılmadıysa, ya olduğu yerde bırakıyor ya da başka bir yere koyuyor. Bu ne bir öykü, ne de bir masal. Bu olay, Japonya'da 1990 yılından bu yana gözleniyor. Bu ve buna benzer olaylara insanlar başka yerlerde de tanık olabiliyorlar. Aslında kargalar, midye, yengeç gibi canlıları yüksekten bırakıp kabuklarını kırma becerilerine zaten sahipler. Ancak, taze cevizlerin kabukları yukarıdan bırakıldıklarında pek kolay kırılmıyor. Bu nedenle, geçen otomobiller yardımıyla ceviz kırmak işe yarar bir çözüm. Bu da, kargaların

Yeni Kaledonya kargaları, şempanzelerin bile çözemediği bir problemi çözerek araştırmacıları şaşırttılar. Bu kargalar düz bir teli çengel haline getirerek yiyeceğe ulaşabiliyorlar.

sorunlar karşısında çözüm üretebildiklerini gösteriyor. Biliyorsunuz, zeki olmanın belirtilerinden bir de sorunlar karşısında çözüm üretebilmek.

Önceki yıl, İngiliz bilimadamları, kargaların alet kullanma becerilerini görmek için bir deney yaptılar. Bunun için, ağaç kovuklarındaki

Kargalar, bir şahinin yanında oturmaya, hatta onun yiyeceğini çalmaya bile çekinmezler. Başka kuşlar bunu yapmaya pek cesaret edemezler.

böcekleri dal parçalarıyla çıkarabilen bir karga türü olan Yeni Kaledonya kargaları denek olarak kullanıldı. Bu deneyde, dik duran bir borunun içine küçük bir yiyecek kovası yerleştirildi. Karganın, buna doğrudan gagasıyla ulaşması olanaksızdı. Kargaya düz bir tel verildi. Karga, kovayı borudan çıkarabilmek için telin ucunu bir çengel gibi kıvrırdı ve onu olta gibi kullandı. Bu deneyin sonuçları, bilim çevresinde çok ilgi gördü. Aslında, bazı hayvanların alet kullanabildikleri biliniyor. Ancak, insana en yakın olduğu kabul edilen şempanzeler bile, kendilerine verilen alet üzerinde değişiklik yapma becerisine sahip değiller. Zaten aynı araştırmada şempanzeler ve maymunlar da benzer bir deneye tabi tutulmuşlar. Ancak hiçbirisi sorunu çözemedi.

Kargalar, öteki kuşlarla kıyaslandıklarında "zeki" olsalar da nedense bazı insanlara pek sevimli görünmezler. Bunda siyah olmalarının etkisi büyük olsa gerek. İnsanlar geçmişten gelen yanlış bir inanışla, siyah görünen canlıların uğursuzluk getirdiğine inanırlar. Bu inanışın etkisiyle, siyah kargalar da bize pek sevimli

Alakarga (*Garrulus glandarius*)

Leş kargası (*Corvus corone cornix*)

görünmezler. Oysa, bir karganın davranışlarını uzaktan izleyerek oldukça eğlenebilirsiniz.

Kargaların sesleriyle ilgili de pek iyi şeyler söylenmez. Hatta, sesi güzel olmayan insanları tanımlarken, "karga sesi" derler. Doğru, kargaların sesleri bir bülbülünki kadar güzel değil. Ama, kargalar bu konuda yalnız değiller. Siz hiç flamingo, turna, leylek ya da toy sesi duydunuz mu? Karganın sesinden hoşlanmayanlar bu kuşların sesini duysalar, kargalar hakkındaki düşünceleri büyük olasılıkla değişirdi.

Karga türlerine ülkemizin hemen her yerinde rastlayabilirsiniz. Bazı karga türleri, öteki kuşlara göre insanlardan biraz daha az çekindikleri için onları gözlemek hiç zor olmaz. Ülkemizde yaygın olarak görülen kargalar saksağan, alakarga, ekin kargası, küçük karga, leş kargası, kuzgun, sarı gagalı dağ kargası ve kırmızı gagalı dağ kargasıdır. Dağ kargaları dışında, öteki türleri hemen her yerde görebilirsiniz.

Kim Daha Akıllı?

Siz hiç renkli karga gördünüz mü? Alakarga, kargagiller içinde canlı renkleriyle dikkati çeken tek karga türüdür. Ülkemizde yaygın olarak bulunur. Ancak, canlı renklerine ve yaygınlığına karşın onu hiç görmemiş olabilirsiniz. Çünkü, alakargalar biraz utangaçtır. Öteki karga türleri gibi ortalıkta görünmekten hoşlanmazlar. Bu nedenle olsa gerek, genelde ormanlarda ve ağaçların, çalılarının sık olduğu yerlerde yaşarlar. Alakargaları duymak, onları görmekten daha kolaydır. Bir alakargaya yaklaştığınızda, o güzel görünüşüne pek de yakışmayan bir sesle sizi uyarır. Bunu yaparken de genelde sizden kaçır. Alakargaları, çevrenizdeki

parklarda, ormanlarda ya da ağaçlık yerlerde yol kenarlarında görebilirsiniz.

Bütün kuşların doğadaki rolleri önemli. Alakargalarınki de önemli olmakla birlikte biraz ilginç. Meşe palamudu, alakarganın en sevdiği yiyecek; özellikle, yiyeceğin az olduğu kış aylarında onun için önemli bir besin kaynağı. Meşe palamutları sonbaharda olgunlaşırlar. Bu dönemde alakargalar, olgunlaşmış palamutları ağaçlardan toplayıp zor günlerde yemek için toprağa gömerler. Aylar sonra, yiyeceğin az olduğu kış aylarında bunları yerlerinden çıkarıp yerler. Alakargalar, palamutları karın altında bile bulabilirler. Bir alakarga bir seferde yaklaşık bir düzine meşe palamudunu kurtuğunda (kuşlarda sindirime yardımcı olan, mideden önce yer alan bir kese) taşıyabilir. Bir alakarga, bu şekilde bir kış için binlerce meşe palamudu biriktirir. Ne kadar akıllılar değil mi? Özellikle meşe ormanlarında yaşayan bu kuşlar, meşelerin çoğalmasına da bu şekilde önemli bir katkıda bulunurlar.

Alakargaların belleklerinin ne kadar iyi olduğunu anlamak için bir düşünce deneyi yapabiliriz. 4000 misketiniz olduğunu varsayın. Bunları, yakındaki bir ağaçlığa teker teker, ya da birkaç tanesi bir arada olacak şekilde gömün. Belki, ertesi gün geldiğinizde bunların çoğunun yerini hatırlayacaksınız. Peki, birkaç ay sonra geldiğinizde kaçını bulabilirsiniz? Bunları bir alakarga saklamış olsaydı, çoğunu bulurdu, ama hepsini değil. Yeri hatırlanmayan birkaç tohum, ilkbaharda çimlenir ve yeni fidanlar ortaya çıkar. Alakargalar, farkında olmadan meşe tohumlarını yaymış ve onları neredeyse kusursuz bir şekilde toprağa ekmiş olur. Bu durumda, eğer akıldan söz etmek gerekirse, sizce alakarga mı daha akıllı, yoksa meşe mi?

Küçük karga (*Corvus monedula*)

Ekin kargası (*Corvus frugilegus*)

Leş Kargaları Yumurta Peşinde!

Leş kargasını gri boyun-sırt bölgesi ve gri göğüs-karın bölgesiyle öteki kargalardan kolayca ayırabilirsiniz. Leş kargaları, en iyi yumurta hırsızlarıdır. Bundan, yabani kuşlar da paylarına düşeni alır. Bu kuşları, ağaçların ya da direk gibi yüksek ve sivri cisimlerin tepelerinde gözcülük yaparken görebilirsiniz. Durmadan çevrelerinde neler olup bittiğini gözlerler. Öteki kuşlar ilkbaharda ağaçlara yuva yaparken, leş kargaları onları seyrederler. Gözlemler, leş kargalarının erken yuva yapan kuşların yumurtalarını ve yavrularını çaldığını gösteriyor. Bu sırada henüz ağaçlar tam olarak yapraklanmadığından, yuvaların yeri kolayca görülebilir. Erken yumurtlayan kuşların yavrularının yaşama şansı zaten fazla değildir. Ya açlıktan ya da soğuktan ölürlər. Anne-babaysa ikinci bir yuva kurma şansını bulamayabilir. Ancak, leş kargaları yuvayı bozup yumurtaları çaldığında, kuşlar kendilerine yeni bir yuva kurar ve bu sefer zamanında yumurtlayarak ikinci bir şans elde ederler. Üstelik, ağaçların büyüyen yaprakları yuvaları da gizler. Artık uzaktan bakıldığında bu yuvaların yerini saptamak pek kolay değildir. Ama, karga, bunların birkaçının

yerini hatırlar ve bir şekilde anne-baba uzaklaştığında yumurtaları çalar. Böylece, leş kargaları, bir yandan kuşlara üreme için ikinci bir olanak sağlarken, bir yandan da onların aşırı üremesini engelleyen, doğal bir düzenleyicidir.

Leş kargaları da öteki kargalar gibi ülkemizde yaygındır. Büyük açıklıklar dışında, birçok yerde görülebilirler. Üreme zamanı dışında, zamanlarını su kenarlarında geçirmeyi seçerler. Burada da çeşitli su canlıları ve onların leşleriyle beslenirler. Bu nedenle, deniz kenarlarında da bu kargalara sık rastlanır. Hatta, yelkenciler bu kuşların direklerin tepesine konup teknelerin üzerine pislemesini engellemek için direklerin tepesine sivri bir çubuk takarlar.

Korkuluklar Onun İçin

Karga deyince genelde ilk akla gelen ekin kargası olur. Tarlalarda dolaşan kocaman siyah kuşlar işte bu ekin kargalarıdır. Ekin kargalarının temel besinleri solucanlar, böcekler, böcek larvaları ve tohumlardır. Tarlalarda ekinlere zararlı olabilecek böcekleri yerken, bir yandan da ekinlere zarar verdikleri için genellikle çiftçiler tarafından pek hoş karşılanmazlar. Tarlalara dikilen korkulukların amacı, ekin kargalarını uzak tutmaktır.

Ekin kargaları topluluklar halinde yaşarlar ve yuvalarını birbirine yakın ağaçlara yaparlar.

Ekin kargalarını görmek için en uygun zaman, havaların ısınmaya başladığı ilkbahar aylarıdır. Bu kuşlar gruplar halinde yaşar ve yuvalarlar. Yuva yeri olarak seçtikleri ağaçlar genelde büyük ve geniş yapraklı ağaçlardır. Kavak ağaçları bu iş için çok uygundur. Ancak büyük kentlerin merkezlerine pek yaklaşmazlar. İlkbaharda kavak ağacına yuvalayan bir ekin kargası kolonisi görebilirsiniz. Genelde tek başlarına

Saksagan (*Pica pica*)

bulunmazlar. Ekin kargalarının belirgin özelliklerinden biri, gagalarının ve yüzlerinin gri tonlu olması. Bu sayede onları daha kolay tanıyabilirsiniz.

Kargaların En Sevimlisi

Küçük karga, ülkemizde sayısı en yüksek olan karga türü. Büyüklüğü yaklaşık bir güvercininki kadardır ve kargalar ailesinin en kısa üyesidir. Bu özelliği ve boynundaki gri tüyler sayesinde öteki kargalardan ayırdedilebilir. Küçük kargaları, Karadeniz ve Akdeniz kıyıları dışında hemen her yerde görebilirsiniz. Kayalıklar, binalar, ağaç kovukları gibi yerlere yuva yaparlar. Sesleri, öteki kargalarından farklı olarak daha incedir. Küçük kargaları da ekin kargaları gibi tarlalarda beslenirken görebilirsiniz.

Saksağan, Kedinin Peşinde

Bu akıllı ve bir o kadar da yaramaz kuşları hemen her yerde görebilirsiniz. Ülkemizde yalnızca Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında pek görülmezler. Özellikle büyük kentler, saksaganlar için çok uygun yaşam alanı oluşturur. İnsanlara pek yaklaşmamakla birlikte, onlarla birlikte olmayı severler. Çünkü, kent yaşamı onların da yaşamını kolaylaştırır. Yiyecek bulmak için çöpleri karıştırabilir, ışıklara toplanan böcekleri yiyebilir, trafikte ezilen küçük hayvanların leşlerini didikleyebilirler. Sokak ve parklardaki ağaçlar, binaların çeşitli yerleri ve direklere yuva yaparlar.

Saksağanlar, meraklı ve arsız olarak tanımlanırlar. Özellikle parlak renkli nesnelere büyük ilgi duyarlar. Öyle ki, çevrede buldukları parlak renkli nesneleri yuvalarına götürür ve orada biriktirirler. Saksagan yuvalarını kolayca tanıyabilirsiniz. Yavrularını koruyabilmek için yuvalarını kapalı olarak yaparlar. Küçük bir giriş dışında yuvanın her yeri kapalıdır. Ağaçlarda top gibi büyükçe yuvalar görürseniz,

Kuzgun (*Corvus corax*)

Sarı gagalı dağ kargası (*Pyrrhocorax graculus*)

bunlar saksağan yuvalarıdır. Saksağanlar, cesaretleriyle de bilinirler. Bir saksağanı bir kediye kovalarken ya da gagasıyla bir şahinin kuyruğunu çekiştirirken görürseniz şaşırmayın.

Kargaların En Akıllısı: Kuzgunlar

Zekası, büyüklüğü ve siyah bir kuş olması nedeniyle bu kuş insanları hep etkilemiştir. Bu nedenle, söylencelerde ve edebiyatta, bu kuşla ilgili çok şeye rastlanır. Bir kuzgunu öteki kargalarla karıştırmak biraz zor. 1,5 metreye yaklaşan kanat açıklığı sayesinde onu ancak bir yırtıcıyla karıştırabilirsiniz. İri ve uzun gagası, baklava biçimli kuyruğu, onu uçarken gördüğünüzde tanımanızı sağlar. Kuzgunlar, ülkemizde yaygın olarak görülürler. Ancak, genelde kent merkezlerini değil, daha çok ormanlık ve dağlık yerleri seçerler.

Kuzgunlar, kent yaşamından pek hoşlanmasalar da, bazen üremek için yüksek binaları seçebilirler.

Kuzgunların zekasıyla ilgili anlatılan çok sayıda öykü duyabilirsiniz; çünkü kargagiller içinde en akıllı kuşlar oldukları düşünülüyor. Bunda, oyunculuklarının ve akrobasi yeteneklerinin yanı sıra, çeşitli sorunlara çözüm üretebilme özelliklerinin de katkısı büyük.

Dağlardaki Cambazlar

Sarı gagalı dağ kargaları ve kırmızı gagalı dağ kargaları, ülkemizde yaşayan karga türleri arasında; ancak, yaşama ortamları nedeniyle bu türlerle pek sık karşılaşmıyoruz. Bu kargalar, dağlardaki kayalıklarda ürerler. Bu iki tür de öteki kargalar gibi zeki ve oyuncudur. Dağlarda yaşamının etkisiyle olsa gerek, şaşılacak biçimde iyi uçarlar. Dağ kargaları, Toros ve Doğu Karadeniz dağlarında

Kırmızı gagalı dağ kargası (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*)

bulunur. Kırmızı gagalı dağ kargalarının yaşam alanı biraz daha geniş. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine de yayılırlar.

Yapılan araştırmalar kuşların, özellikle de kargaların "kuş beyinli" olmadıklarını gösteriyor. Hatta, kargaların iki buçuk milyon yıl önce yaşayan yontma taş devri insanları kadar zeki oldukları düşünülüyor. Kargalar, her yerde karşımıza çıkıyorlar. Siz de onların davranışlarını inceleyerek onların ne kadar zeki, oyuncu ve yetenekli kuşlar olduklarını görebilirsiniz.

• • • • • Alp Akoğlu

Kaynaklar

Heinzel H., Fitter R., Parslow J., *Birds of Britain and Europe*, Collins, 1998
Weir A.S., Chappel J., Kacelnik A., *Shaping of Hooks in New Caledonian Birds*, Science, 9
Ağustos 2002
<http://www.rspb.org>
<http://www.birdsofbritain.co.uk>
<http://www.kustr.org/kusyazi/kusyazidevam.asp?id=21>
<http://www.pbs.org/lifeofbirds/>